

## Spis treści

|                                                                             |           |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>I. Wprowadzenie. Po co i jak studiować dydaktykę historii .....</b>      | <b>11</b> |
| 1. Zakres publikacji .....                                                  | 13        |
| 1.1. Cele publikacji .....                                                  | 13        |
| 1.2. Struktura podręcznika .....                                            | 17        |
| 1.3. Przeznaczenie publikacji.....                                          | 18        |
| 2. Cele studiowania dydaktyki i organizacja pracy studenta.....             | 19        |
| 2.1. Cele studiowania dydaktyki historii.....                               | 19        |
| a) Cele poznawcze .....                                                     | 21        |
| b) Cele kształcące.....                                                     | 22        |
| c) Cele wychowawcze .....                                                   | 24        |
| 2.2. Organizacja pracy studenta .....                                       | 26        |
| a) Propozycja ujęcia pracy studenta w cykl organizacyjny .....              | 26        |
| b) Reorganizacja pracy studenta .....                                       | 28        |
| c) Zasady organizacji pracy umysłowej.....                                  | 30        |
| d) Podstawowe środki w studiowaniu dydaktyki historii .....                 | 33        |
| 2.3. Sposoby studiowania dydaktyki historii .....                           | 38        |
| a) Sposoby korzystania ze słownych środków przekazu .....                   | 39        |
| b) Przygotowywanie i udzielanie odpowiedzi ustnych.....                     | 42        |
| c) Korzystanie ze środków tekstowych .....                                  | 46        |
| Praca z podręcznikiem dydaktyki historii.....                               | 48        |
| Opracowywanie lektury dydaktycznej .....                                    | 49        |
| d) Pisemne prace ćwiczeniowe i badawcze studenta z dydaktyki historii ..... | 51        |
| <b>II. Historia i teoria jej upowszechniania.....</b>                       | <b>55</b> |
| 1. Historia jako obraz przeszłości.....                                     | 57        |
| 1.1. Przeszłość i historia.....                                             | 57        |
| 1.2. Badanie i opisywanie przeszłości .....                                 | 58        |
| 1.3. Źródła historyczne i informacje źródłowe w opisywaniu przeszłości..... | 61        |
| 1.4. Narracyjna postać faktów historycznych.....                            | 65        |
| 1.5. Dydaktyczne i metodyczne aspekty teorii wiedzy historycznej .....      | 67        |

|                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------|-----|
| 2. Historia jako przedmiot nauczania szkolnego                        | 73  |
| 2.1. Szkolna narracja historyczna                                     | 73  |
| 2.2. Zakres wiadomości historycznych w podstawach programowych        | 75  |
| a) Historia w szkole podstawowej                                      | 75  |
| b) Historia w gimnazjum                                               | 80  |
| c) Historia w szkołach ponadgimnazjalnych                             | 83  |
| Historia w zasadniczych szkołach zawodowych                           | 84  |
| Historia w szkole średniej. Zakres podstawowy                         | 85  |
| Historia w szkołach średnich. Zakres rozszerzony                      | 86  |
| 2.3. Metodyczne problemy organizacji szkolnej edukacji historycznej   | 88  |
| a) Programy nauczania historii                                        | 88  |
| b) Planowanie nauczania historii                                      | 91  |
| 3. Dydaktyka i metodyka nauczania historii                            | 94  |
| 3.1. Dydaktyka historii                                               | 94  |
| 3.2. Polska dydaktyka historii                                        | 97  |
| 3.3. Dydaktyka historii w innych krajach                              | 102 |
| 3.4. Metodyka nauczania historii                                      | 104 |
| 4. Cele nauczania historii                                            | 109 |
| 4.1. Jakie są cele kształcenia historycznego uczniów?                 | 109 |
| 4.2. Typologia celów kształcenia historycznego                        | 112 |
| a) Cele poznawcze                                                     | 113 |
| b) Cele kształcące                                                    | 114 |
| Rozwijanie sprawności zapamiętywania                                  | 114 |
| Rozwijanie sprawności myślenia historycznego                          | 117 |
| Cele kształcące w podstawie programowej                               | 138 |
| c) Wychowawcze cele nauczania historii                                | 142 |
| Typologia postaw                                                      | 148 |
| Historia jako przedmiot postaw                                        | 148 |
| 4.3. Metodyczne problemy celów nauczania historii                     | 162 |
| a) Określanie celów                                                   | 162 |
| b) Taksonomia celów nauczania historii                                | 163 |
| <b>III. Proces szkolnej edukacji historycznej</b>                     | 177 |
| 1. Metody nauczania i uczenia się historii                            | 179 |
| 1.1. Kontrowersje wokół zasad i metod kształcenia historycznego       | 179 |
| a) Metoda nauczania, czynności i operacje                             | 179 |
| b) „Procedury” jako różnorodne formy zabiegów, czynności metodycznych | 183 |
| Dyskusja i debata                                                     | 184 |

|                                                                                                 |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Perswazja .....                                                                                 | 186 |
| Rodzaje perswazji .....                                                                         | 186 |
| Analiza „za i przeciw” oraz SWOT .....                                                          | 187 |
| Metaplan, drzewko decyzyjne, burza mózgów .....                                                 | 188 |
| Gry dydaktyczne .....                                                                           | 189 |
| 1.2. Klasyfikacja metod kształcenia historycznego uczniów .....                                 | 194 |
| 2. Strategie dydaktyczne kształcenia historycznego .....                                        | 232 |
| 2.1. Określenie strategii dydaktycznej .....                                                    | 232 |
| 2.2. Proces wielostronnego kształcenia historycznego .....                                      | 234 |
| a) Uczenie się historii przez przyswajanie .....                                                | 235 |
| b) Uczenie się historii przez odkrywanie .....                                                  | 237 |
| c) Uczenie się przez przeżywanie .....                                                          | 238 |
| d) Kształcenie historyczne przez działanie .....                                                | 240 |
| 2.3. Problemowe kształcenie historyczne .....                                                   | 241 |
| 2.4. Programowane nauczanie historii .....                                                      | 244 |
| 2.5. Wprowadzanie uczniów w warsztat badawczy historyka .....                                   | 247 |
| 3. Formy organizacyjne szkolnej edukacji historycznej .....                                     | 249 |
| 3.1. Lekcja historii .....                                                                      | 249 |
| 3.2. Praca domowa w uczeniu się historii .....                                                  | 254 |
| 3.3. Wycieczka jako forma organizacyjna kształcenia historycznego .....                         | 257 |
| 3.4. Praca pozalekcyjna .....                                                                   | 260 |
| 3.5. Pozaszkolna edukacja historyczna .....                                                     | 263 |
| a) Historyczna edukacja medialna .....                                                          | 264 |
| Radio w edukacji historycznej .....                                                             | 264 |
| Audycje telewizyjne w edukacji historycznej .....                                               | 266 |
| Kinematografia historyczna .....                                                                | 267 |
| Internetowa edukacja historyczna .....                                                          | 269 |
| Technologia kształcenia .....                                                                   | 270 |
| b) Edukacja historyczna prowadzona przez instytucje<br>pozaszkolne .....                        | 272 |
| Upowszechnianie historii przez muzea .....                                                      | 272 |
| Archiwa w edukacji historycznej .....                                                           | 274 |
| Biblioteka w kształceniu historycznym uczniów .....                                             | 276 |
| c) Perswazyjne formy upowszechniania historii .....                                             | 277 |
| Upowszechnianie historii przez prasę .....                                                      | 277 |
| Edytorstwo i upowszednianie wydawnictw historycznych .....                                      | 279 |
| d) Upowszechnianie historii przez lokalne i regionalne<br>towarzystwa naukowe i oświatowe ..... | 279 |

|                                                                  |     |
|------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>IV. Środki edukacji historycznej</b> .....                    | 283 |
| 1. Dookreślenie podstawowych pojęć .....                         | 285 |
| 1.1. Środek dydaktyczny .....                                    | 285 |
| 1.2. Role i funkcje środków dydaktycznych .....                  | 286 |
| 1.3. Typologia środków kształcenia historycznego.....            | 289 |
| 2. Środki słowne i tekstowe .....                                | 292 |
| 2.1. Środki słowne.....                                          | 292 |
| 2.2. Środki tekstowe.....                                        | 298 |
| a) Podręcznik historii .....                                     | 298 |
| Budowa podręcznika historii .....                                | 300 |
| Role i funkcje podręcznika historii.....                         | 303 |
| Podręcznik historii w pracy nauczyciela .....                    | 304 |
| b) Teksty źródłowe w nauczaniu historii .....                    | 306 |
| Dydaktyczna tradycja stosowania tekstów źródłowych               |     |
| w edukacji historycznej .....                                    | 306 |
| Rodzaje źródeł tekstowych .....                                  | 308 |
| Metodyka wykorzystywania źródeł tekstowych.....                  | 309 |
| c) Literatura naukowa, popularnonaukowa i piękna w szkolnej      |     |
| edukacji historycznej .....                                      | 312 |
| Opracowania naukowe w nauczaniu historii .....                   | 312 |
| Lektury popularnonaukowe w edukacji historycznej.....            | 313 |
| Encyklopedie i słowniki w nauczaniu historii .....               | 314 |
| Opracowania chronologiczne .....                                 | 315 |
| Powieści historyczne i utwory poetyckie .....                    | 316 |
| Środki tekstowe wytworzone przez uczniów .....                   | 318 |
| 3. Mapy i środki kartograficzne.....                             | 323 |
| 3.1. Mapy historyczne.....                                       | 323 |
| a) Rodzaje map historycznych.....                                | 324 |
| b) Atlasy historyczne .....                                      | 329 |
| c) Metodyka korzystania z map w szkolnej edukacji historycznej.. | 331 |
| 3.2. Środki kartograficzne.....                                  | 335 |
| a) Kartodiagramy historyczne.....                                | 336 |
| b) Kartogramy historyczne.....                                   | 339 |
| 4. Środki poglądowe.....                                         | 341 |
| 4.1. Obrazowe przedstawienia przeszłości .....                   | 341 |
| Obraz jako dzieło plastyczne i przekaz o minionej                |     |
| rzeczywistości.....                                              | 341 |
| Język obrazu .....                                               | 343 |
| 4.2. Typologia obrazów historycznych .....                       | 346 |

|                                                                 |            |
|-----------------------------------------------------------------|------------|
| 4.3. Środki ikoniczne w procesie kształcenia historycznego..... | 348        |
| Rysunki na tablicy szkolnej .....                               | 348        |
| Aplikacje historyczne.....                                      | 349        |
| Malarstwo historyczne .....                                     | 350        |
| Rysunki satyryczne w nauczaniu historii.....                    | 351        |
| Historyczne obrazy dydaktyczne .....                            | 352        |
| Historyczne obrazy dynamiczne .....                             | 353        |
| 4.4. Metodyka stosowania historycznych środków ikonicznych..... | 356        |
| a) Czynności i zabiegi metodyczne nauczyciela.....              | 357        |
| b) Uczenie się historii z użyciem obrazów .....                 | 359        |
| 5. Środki ćwiczeniowe i kontrolne .....                         | 362        |
| 5.1. Zadania i pytania w środkach przekazu wiadomości.....      | 362        |
| a) Zadania i pytania w podręcznikach historii .....             | 362        |
| b) Zadania i pytania w środkach pozapodręcznikowych .....       | 363        |
| 5.2. Zeszyty ćwiczeń.....                                       | 364        |
| <b>V. Nauczyciel historii i jego warsztat pracy .....</b>       | <b>367</b> |
| 1. Kształcenie nauczycieli historii .....                       | 369        |
| 2. Warsztat pracy nauczyciela historii .....                    | 372        |
| 3. Pracownia historyczna w szkole.....                          | 374        |
| 4. Kątek muzealny, szkolne muzeum .....                         | 375        |
| <b>Bibliografia .....</b>                                       | <b>377</b> |